

'ZOONTJE UIT ONS GEBOREN'

Amsterdamse Studenteneklesia, Kerstmorgen 2014

Kees Kok

In het enorme Tuincentrum Osdorp heeft de kerstkitsch Amerikaanse dimensies heeft aangenomen. Alle ruimte en aandacht is kunstzinnig en liefderijk besteed aan al of niet met kunstnieuw bespoten kerstbomen, kerststerren, ijsberen en waxinelichthouders in alle soorten en maten. Massa's doofstomme gipsen engelen staan doodstil in het gelid, zoals het Chinese terracottaleger dat veertig jaar geleden werd opgegraven. Pas na lang zoeken vinden we ergens in een uithoek nog een paar traditionele kerststallen, in de uitverkoop.

De kerststal is de afgelopen zevenhonderd jaar de verbeelding geweest van het kerstgebeuren: een beeldrijke samenvatting en aankleding van de geboorteverhalen van Lukas en Matteüs ineen. We hoorden zojuist het verhaal volgens Lukas, naverteld met enige nadruk op de politieke context: de dagen en nachten van de 'Keizerlijke Heerschappij'. Als Lukas dit verhaal ergens tussen het jaar 80 en 100 van onze jaartelling opschrijft, is er van het koninkrijkje Israël weinig meer over en ligt Jeruzalem in puin, het eerder getelde en ten dode opgeschreven volk is door Romeinse legioenen gedecimeerd. De kindermoord en de vlucht naar Egypte, die alleen bij Matteüs voorkomen, lijken een voorafbeelding van die gruwelijke tijd. De kerststal is geleidelijk voller geworden, aangevuld met kamelen, de os en de ezel die elders uit de Schrift zijn geplukt. De sneeuw, de kou waarin 'het kindeke leit', de rijp op de daken, zijn in latere romantische tijden toegevoegd. Maar intussen lijkt het verhaal waar die verbeelding uit voortkomt in het collectieve geheugen te vervagen, en die verbeelding wordt niet of nauwelijks nog door kerkgang en christelijke media 'bijgeschoold'. Misschien steekt de kerststal veel te mooi en te lieflijk af tegen de werkelijkheid die de verbeelding heeft ingehaald. Vandaag moeten miljoenen kinderen in vluchtelingenkampen slapen in zoiets als een voederbak, op een beetje stro, of op een koude harde grond.

Net als de kerststallen lijken de traditionele kerstliederen, zoals 'Maria die zoude naar Bethlehem gaan' en 'Nu zijt welkome' aan devaluatie onderhevig. De nieuwere, commerciële kerstliederen brengen het vaak niet verder dan *dreaming of a white Christmas* en *all you need is love*-achtige herenigingen met verre geliefden. Die oude kerstliedjes getuigen dan wel van een 'kinderlijk' geloof, maar dat is toch te prefereren boven het kinderachtig gerijmel en dogmatisch geneuzel dat recenter uit kerkelijke bronnen borrelt, en boven een al te simpel *Jesus loves you*-geloof. Zij leven nog van de verwondering over de komst van een kind uit de hemel in de schoot van een meisje, zonder tussenkomst van man en macht, onttrokken aan de nooit ophoudende geschiedenis van verkrachting en het geweld; een weerloos kind, bezongen door hemelse lichtgestalten met een lied over vrede voor allen die dat willen, en bezocht en aanbeden door eenvoudig herdersonvolk. Waar vinden we die verwondering nog? Kan dat oude kerstverhaal van de kerststal, kunnen kerstliederen die nog oproepen? Of moeten er eens wat verder om ons heen gaan kijken en luisteren?

Misschien moeten we *serious request* – dat grote landelijke benefietgebeuren van radio 3FM dat in de afgelopen week geschiedde – met alles erop en eraan, wel zien een waardige invulling van het aloude Kerstfeest, met het glazen huis in op de Grote Markt van Haarlem als kerststal. Nee, daar was geen kindeke Jezus te bekennen, geen Jozef en Maria, geen os en geen ezel. Wel grote menigten herders en ook wel veel volgzame schaapachtigen die tot diep in de nacht de wacht hielden in het open veld van de Grote Markt. En talloze wijzen, en ook wel dwazen, die uit alle windstreken toestromen en hun gaven aanbieden: geld als goud – op de meest creatieve manieren overal in het land bijeen gescharreld, wierook – naar ik vermoed vaak in de eigentijdse vorm van weed –, en de zoete mirre van de weldadigheid. De muziek werd niet verzorgd door een engelenkoor, maar door drie koningen van de popmuziek, die ook nog eens zes dagen vasten. Deze DJ's lieten ons via de ether een onafgebroken stroom verzoeknummers horen, waaronder behalve veel herrie – zei opa - ook een schare aan hemelse klanken en protestsongs van profetische allure. Op nummer één van de

aangevraagde hits stond een lied van de Ierse zanger Hoozier, getiteld 'Take me to church' – kom laten we naar de kerk gaan. Maar de kerk is hier dan wel de slaapkamer waar de zanger met zijn geliefde de eredienst van de liefde wil vieren. Amen amen amen!, zingt hij bij herhaling. Het lied is een subtiel protest tegen de veroordelende seksuele moraal van de katholieke kerk in tijden waarin in die kerk het misbruik welig tierde. In de tienduizenden reacties die dit lied op internet krijgt van verwoede atheïsten en woedende christenen komen alle relevante theologische discussies van de afgelopen eeuwen aan bod.

Inmiddels heeft deze levendige landelijke collecteweek ruim twaalf miljoen opgebracht voor de bestrijding het misbruik, de verkrachting van vrouwen in conflictgebieden. Zouden de hoofdrolspelers in de kerststal van de naastgelegen Grote Bavokerk behalve jaloers ook niet een beetje trots zijn op die lawaaiige concurrent? Behoort wat daar geschiedde niet ook de *core business* van Jezus en zijn volgelingen?

Hebben wij die verhalen over Jezus nog wel nodig? Voelen wij ons nog met hem verbonden, *connected*? En hoe dan? Een directe lijn, een innige band met de historische persoon Jezus van Nazaret – *Jesus loves you* - lijkt me wat ver gezocht. Alle pogingen een biografie van Jezus te schrijven en een voorstelling van zijn persoon te maken, zijn bij voorbaat gedoemd te mislukken bij gebrek aan voldoende materiaal. Ik denk dat de Monty Python-film *The life of Brian* er nog het dichtst bij komt. De oudste schriftelijke getuigen Paulus met name, weten niet veel meer van hem dan dat hij geboren is, vermoord, begraven en opgestaan – en dat laatste lijkt me niet bepaald een historisch verifieerbaar feit. De vier evangeliën willen elk op geheel eigen wijze een bepaald beeld van Jezus als messias geven, een figuur, een 'gestalte' neerzetten. Maar alle vier verbinden zij, net als de overgegeschreven van het zogenaamde Nieuwe Testament, die gestalte op ene andere manier met de gestalte van de dienstknecht van JHWH, zoals wij die bij de profeten, met name bij Jesaja tegenkomen. Het aan hem ontleende lied van de dienstknecht vult de 'figuur van Jezus' in, legt hem uit: als een mens die opkomt voor mensenrechten – 'gerechtigheids heerschappij', het bevrijden van gevangenen – een voor een uit hun stikdonkere kerker, een vredestichter – de wolf bij het lam. Zo is het het oerlied van het Handvest van de Verenigde Naties, van Amnesty International, en van alle vredesbewegingen. Die dienstknecht wordt ook 'messias', ja 'zoon' van God genoemd. Jezus is in de evangeliëverhalen het grote voorbeeld van geworden van zo'n mens. Geen religieuze held, maar een knecht, geen overwinnaar, maar een verliezer. Toch was zijn leven niet vergeefs, zeggen de verhalen. Want hoe uniek ook, hij is niet de enige gebleven, hij is een wereldwijde beweging geworden.

In de proloog van het evangelie van Johannes lezen we: 'Allen die zich toevertrouwen aan zijn Naam heeft hij het vermogen gegeven te worden kinderen van God'. Onze mogelijke verwantschap met de figuur van Jezus is gelegen in de Naam. Wat die Naam inhoudt, kunnen we aan heel de bijbel aflezen: liefde en trouw in alle mogelijke gedaantes, zonder restricties tot in het oneindige, dwars door alle woede en teleurstelling om deze wereld heen, in doodse stilte en in donderend onweer. Die Naam staat voor de onvoorwaardelijke keuze voor het leven, voor de mens, voor menswaardig leven. Als je daaraan je leven wijdt, je daaraan toevertrouwt, ben je een mens, een kind van God.

Ook volgens de mystieke traditie van Jodendom en christendom sluimert in ieder mensenhart of -ziel, de drang, de behoefte en het vermogen zich helemaal een te voelen met die God van het leven. We zijn allemaal potentiële Jezussen, of liever: messiassen, messiaanse mensen. Het gaat erom die behoefte en dat vermogen in onszelf leren ontdekken en exploiteren.

De evangeliën, nee heel de bijbel, is één grote *serious request*, een serieuze smeekbede aan ons, om te kiezen voor het leven. Natuurlijk willen allemaal wel goed leven, zonder honger, zonder oorlog, zonder geweld –, maar we worden al sinds mensenheugenis, van alzo hoge zingend opgeroepen om dat niet alleen voor onszelf, maar voor alle mensen te willen. En dat is veel moeilijker. De goede wil daartoe dragen wij diep in ons mee als kind dat zich bij tijd en wijlen pijnlijk roert en gloeit en oplicht in onze diepste diepten. En als het uit ons komt, als een kind geboren, dan hebben wij aan dat kind een reisgenoot voor het leven. 'Zoontje, uit ons geboren, onze vader wordt jij'. Amen? Amen.